MALTA

QORTI CIVILI
PRIM' AWLA

ONOR. IMHALLEF
JOSEPH R. MICALLEF

Seduta tal-31 ta' Ottubru, 2013

Citazzjoni Numru. 365/1998/1

Natalizia **GATT**

vs

Vinċenza **BORĠ** u b'degriet tat-23 ta' Settembru, 2002, l-Avukat Anthony Ellul u l-Prokuratur Legali Mario Mifsud Bonniċi nħatru kuraturi biex jirrappresentaw lill-interdetta Vinċenza Borġ fl-atti ta' din il-kawża; u aktar tard l-Avukat Anthony Farruġia Sacco nħatar kuratur sostitut tal-interdetta Vinċenza Borġ minflok l-Avukat Anthony Ellul li nħatar Maġistrat; u b'degriet tat-3 ta' Novembru, 2006, l-atti tal-kawża għaddew f'isem Joseph Borġ, Mary Calleja u Emanuela Cauchi sas-sehem ta' parti minn ħamsa ($^{1}/_{5}$) tal-wirt tal-imsemmija Vinċenza Borġ, minħabba l-mewt tal-istess Vinċenza Borġ fil-mori tal-kawża; u b'Nota tal-10 ta' Jannar, 2007, Joseph, Tarċisio, Emanuel, George, Anthony, Maria Dolores, Nicholas, Mary, Grace Micallef, Emelda Beżżina, Victoria, Carmen u Tereża, lkoll aħwa

Gatt, u Grazia Azzopardi, assumew l-atti tal-kawża sas-sehem bejniethom ta’ tnejn minn ħamest ($^2/_5$) ishma mhux maqsuma tal-wirt tal-imsemmija Vinċenza Borġ; u b’degriet tal-25 ta’ Jannar, 2007, l-atti tal-kawża għaddew fl-isem ta’ Carmelo u Franċesco, aħwa Borġ, sas-sehem bejniethom ta’ tnejn minn ħamest ($^2/_5$) ishma mhux maqsuma tal-wirt tal-imsemmija oħthom Vinċenza Borġ; u b’degriet tas-26 ta’ Frar, 2010, l-atti tal-kawża għaddew f’isem Maria Borġ u wliedha Antonia Fenech u Emanuela *sive* Mariella Bonniċi, aħwa Borġ, wara l-mewt tal-imħarrek Carmelo Borġ fil-mori tal-kawża; u b’degriet tat-23 ta’ Ġunju, 2011, l-atti tal-kawża għaddew f’isem Josephine Gauċi, Paul, Carmelo, Maria Barbara, Margaret Grima u Oreste, aħwa Azzopardi, wara l-mewt ta’ ommhom Grazia Azzopardi fil-mori tal-kawża

Il-Qorti:

Rat l-Att taċ-Ċitazzjoni mressaq fit-23 ta’ Frar, 1998, li bih u għar-raġunijiet hemm imsemmija, l-attriċi talbet li din il-Qorti (a) issib li hija tat serviġi u għajnuna lill-imħarrka u lil oħtha Ġiovanna Borġ u għalhekk jistħoqqilha l-ħlas ta’ kumpens għal dak li hija għamlet magħhom; (b) tillikwida, jekk meħtieġ billi tqabbad perit, l-ammont xieraq li jirrappreżenta l-ħlas lilha ta’ kumpens mistħoqq għal dawk is-serviġi; u (ċ) tikkundanna lill-imħarrka biex tħallasha l-kumpens hekk likwidat. Talbet wkoll l-ispejjeż u l-imgħax legali;

Rat in-Nota tal-Eċċezzjonijiet imressqa mill-imħarrka Vinċenza Borġ fis-17 ta’ Marzu, 1999, li biha laqgħet għall-azzjoni attriċi billi qalet li ma kien minnu xejn li l-attriċi wettqet magħha serviġi kif trid il-liġi u, f’każ li tabilħaqq saru xi serviġi, dawn saru minħabba l-qrubija bejnha u l-attriċi (“*familiaritatis causa*”). Żiedet tgħid li dwar dik il-pretensjoni tal-attriċi, jrid jittieħed ukoll qies taż-żmien li hija (l-imħarrka) kienet rikoverata fi sptar u wkoll ta’ matul iż-żmien meta l-attriċi kienet tkun imsiefra. Fl-aħħarnett, dwar is-serviġi pretiżi kontra oħtha, Ġiovanna Borġ, qalet li ma jistax jintalab kumpens għal dawk is-

serviġi li saru aktar minn ħames snin qabel infetħet il-kawża;
Rat id-degriet tagħha (diversament presjeduta) tas-26 ta' Mejju, 1999[1], li bih ħatret lill-Avukat Maria Dolores Gauċi bħala Assistent Ġudizzjarju biex tiġbor il-provi mressqa mill-partijiet;

Rat ix-xhieda mressqa mill-partijiet quddiem l-Assistent Ġudizzjarju;

Rat id-degriet tagħha (diversament presjeduta) tas-6 ta' April, 2001[2], li bih ħassret il-ħatra mogħtija lill-Assistent Ġudizzjarju sakemm jintemmu l-proċeduri mibdija quddiem il-Qorti ta' Ġurisdizzjoni Volontarja għall-interdizzjoni tal-imħarrka[3];

Rat id-degriet tagħha tad-9 ta' Ottubru, 2003[4], li bih reġgħet ħatret lill-Avukat Gauċi bħala Assistent Ġudizzjarju biex tkompli tiġbor il-provi tal-partijiet;

Rat ix-xhieda mismugħa quddiem l-Assistent Ġudizzjarju;

Rat in-Nota mressqa fl-10 ta' Jannar, 2007[5] mill-aħwa Gatt (ħut l-attriċi) u minn Grazia Azzopardi (zitha) li biha, wara li assumew l-atti tal-kawża sas-sehem relattiv tagħhom mill-wirt ta' zithom l-imħarrka Vinċenza Borġ, ammettew it-talbiet attriċi safejn dawn huma indirizzati lilhom bħala mħarrkin li assumew l-atti tal-kawża bħala werrieta tal-istess imħarrka skond il-liġi (minħabba li mietet intestata);

Rat id-degriet tagħha tal-24 ta' Frar, 2011[6], li bih iddikjarat magħluq l-istadju tal-ġbir tal-provi u tat żmien lill-partijiet biex iressqu s-sottomissjonijiet tagħhom bil-miktub;

Rat in-Nota ta' sottomissjonijiet imressqa mill-attriċi fid-29 ta' April, 2011[7];

---

[1] Paġ. 20 tal-proċess
[2] Paġ. 52 tal-proċess
[3] Rikors Nru. 685/99
[4] Paġ. 70 tal-proċess
[5] Dok "A", f'paġ. 183 tal-proċess
[6] Paġ. 473 tal-proċess
[7] Paġġ. 474 – 9 tal-proċess

Rat in-Nota ta’ Sottomissjonijiet imressqa mill-imħarrek Francesco Borġ fl-20 ta’ Ġunju, 2011[8], bi tweġiba għal dik tal-attriċi;

Rat id-degriet tagħha tat-28 ta’ Ġunju, 2011[9], li bih u fuq talba tal-imħarrkin aħwa Borġ, tathom żmien biex iressqu n-nota bis-sottomissjonijiet tagħhom bi tweġiba għal dik tal-attriċi;

Rat li, minkejja ż-żmien mogħti, baqgħet ma tressqitx l-imsemmija Nota;

Rat l-atti kollha tal-kawża, u kif ukoll dawk tal-kawża (Ċitazz. Nru. 460/98JRM) li kienet qiegħda tinstema’ ma’ din;

Rat id-degriet tagħha li bihom ħalliet il-kawża għas-sentenza;

Ikkunsidrat:

Illi din hija azzjoni għall-ħlas ta’ serviġi. L-attriċi tgħid li għamlet numru ta’ snin iddur bi tnejn miz-zijiet tagħha aħwa min-naħa ta’ l-omm, b’waħda minnhom sa mewtha u bl-imħarrka sa ma ddaħħlet f’dar tax-xjuħ. Minkejja li t-tnejn kienu jwiegħduha l-ħlas dan baqa’ ma sarx. Billi l-imħarrka wirtet ukoll lil oħtha li mietet qabilha, l-attriċi qiegħda tfittixha biex tikkumpensaha ta’ kemm daret biha u b’oħtha bla ma tħallset għal dak kollu li għamlet magħhom;

Illi l-imħarrka laqgħet għal din l-azzjoni billi, fl-ewwel lok, qalet li dak li l-attriċi għamlet magħha u m’oħtha ma kienx serviġi kif magħrufa mil-liġi, imma f’kull każ, l-għajnuna li ngħatat kienet minħabba l-qrubija ta’ bejniethom. Fit-tieni lok, kien hemm żmien meta jew l-attriċi kienet imsiefra u ma kenitx tingħata l-ebda għajnuna, u kif ukoll kien hemm

[8] Paġġ. 480 – 4 tal-proċess
[9] Paġ. 493 tal-proċess

żmien meta l-imħarrka kienet rikoverata l-isptar u ma kien ikollha bżonn l-ebda għajnuna mingħand l-attriċi. Fit-tielet lok, dwar il-pretensjoni tas-serviġi fir-rigward ta' oħtha, laqgħet billi qanqlet il-kwestjoni tal-preskrizzjoni ta' kull pretiż servizz li ngħata lil oħtha aktar minn ħames snin qabel mewtha;

Illi l-Qorti tirrileva li l-atti ta' din il-kawża mxew flimkien ma' l-atti ta' kawża oħra marbuta magħha u fejn l-attriċi f'dik il-kawża – li tiġi prima kuġina mal-attriċi f'din il-kawża – wkoll ressqet pretensjonijiet ta' ħlas għal serviġi kontra l-istess imħarrka[10]. Ix-xhieda li tgħodd għal din il-kawża jinsabu fl-atti ta' dik il-kawża, u l-istess jingħad għal xhieda oħra li tinsab biss fl-atti tal-kawża l-oħra[11];

Illi mill-fatti li joħorġu mill-atti tal-kawża jirriżulta li l-attriċi hija neputija tal-imħarrka, li kienet tiġi oħt omm l-attriċi. Għal xi żmien, kemm l-imħarrka u oħtha, li kien jisimha Ġiovanna, kienu jgħixu flimkien ġo dar fi Sqaq iċ-Ċagħki (illum iġġib l-isem Triq San Patrizju), r-Rabat. Fl-1987 Ġiovanna Borġ taha attakk tal-qalb u ddaħħlet fi sptar, u wara li ngħatat il-kura meħtieġa, reġgħet marret tgħix m'oħtha fid-dar tagħhom. Ġiovanna Borġ mietet fit-18 ta' Ġunju, 1997. L-imħarrka kienet werrieta universali ta' oħtha;

Illi l-attriċi hija xebba minn fost bosta aħwa. Hija tgħid li bdiet iddur b'zijietha sa mill-1987[12]. Kienet iddur bihom ukoll kuġintha Margaret Grima (l-attriċi fil-kawża l-oħra li nstemgħet flimkien ma' din). Madankollu, minnufih wara li Ġiovanna kienet iddaħħlet fl-isptar, l-attriċi bdiet torqod ta' kuljum fid-dar mal-imħarrka u baqgħet tagħmel hekk ukoll wara li Ġiovanna reġgħet lura d-dar mill-isptar minħabba l-qagħda mwiegħra ta' saħħitha. L-attriċi tgħid li kienet ukoll issajrilha, tixtrilha l-mediċini u toħodha għand it-tobba. Aktar m'għadda ż-żmien, l-imħarrka bdiet turi sinjali ta' tensjoni u telf ta' memorja u kienet tagħtiha battikati bit-thewdin tagħha u ġieli tat is-salt biex toħroġ

[10] Ċitazz. Nru. 460/98JRM li s-sentenza tagħha qiegħda tingħata llum ukoll
[11] Ara b'mod partikolari x-xhieda bl-Affidavit ta' Graziella Grima (21.2.2005), ta' Maria Barbara (21.2.2005) u ta' Mary Azzopardi (21.2.2005) u x-xhieda tal-imħarrek Francesco Borġ mismugħa mill-Assistent Ġudizzjarju fil-21.5.2008, f'paġġ. 65 – 9 u 162 – 197 tal-imsemmija atti tal-kawża
[12] Affidavit tagħha 10.5.1999, f'paġ. 18 tal-proċess

mid-dar f'ħinijiet mhux tas-soltu. F'xi żmien matul l-1997, l-imħarrka ddaħħlet f'dar għax-xjuħ;

Illi fi Frar tal-1998, l-attriċi fetħet din il-kawża wara li kienet baqgħet ma waslet imkien meta f'Settembru tal-1997 bagħtet ittra uffiċjali lill-imħarrka titlobha tersaq għal-likwidazzjoni u l-ħlas tal-kumpens. B'degriet mogħti mis-Sekond'Awla tal-Qorti Ċivili fid-19 ta' Frar, 2001, fuq talba li kienet saret fl-1999 minn waħda minn ħut l-istess attriċi (Tereża Gatt), l-imħarrka kienet interdetta u l-atti tal-kawża għaddew fil-persuna ta' kuraturi maħturin għaliha minn dik il-Qorti. L-imħarrka mietet fis-17 ta' April, 2006[13] u, minħabba li l-wirt tagħha nfetaħ skond il-liġi, l-atti tal-kawża għaddew fuq ħutha u n-neputijiet tagħha, wħud minnhom aħwa tal-attriċi;

Illi għal dak li jirrigwarda l-konsiderazzjonijiet ta' natura legali xieraq li l-Qorti tagħmel żewġ osservazzjonijiet mill-bidunett, li iżda jinfluwenzaw sewwa ċ-ċirkostanzi li din il-Qorti trid iżżomm quddiem għajnejha biex tasal għall-ġudizzju tagħha. L-ewwel waħda hi li din l-azzjoni twieldet fil-qafas ta' kwestjoni qadima fi ħdan familja kbira. Minn ħdan familja waħda miġbura madwar id-dar fejn ilkoll trabbew sebat aħwa, maż-żmien nibtet il-pika li qasmet lil dik l-istess familja min-nofs, bil-bniet fuq naħa u s-subien fuq l-oħra, u ż-żewġ xebbiet (l-imħarrka u oħtha) "jiżfnu" fin-nofs, il-mira tal-interessi rispettivi taż-żewġ fazzjonijiet. Mill-provi fl-atti tal-kawża, ħareġ li aktar m'għadda ż-żmien aktar ħraxet it-taqbida bejn iż-żewġ naħat, li donnhom riedu jagħmlu l-almu tagħhom biex "jikkapparraw" liż-żewġ xebbiet bit-tama li l-ġid miġmugħ minnhom jispiċċa għandhom u mhux in-naħa l-oħra. Għalhekk, ix-xhieda li toħroġ turi din it-taqbida, b'naħa tmaqdar lil oħra u tattribwilha l-ħsara li daħlet f'din il-familja, minbarra li tipprova toskura – imqar b'allegazzjonijiet ta' mard, tbagħbis mal-ġid (serq) u difetti – lin-naħa l-oħra. F'ċirkostanzi bħal dawn, xogħol il-Qorti jsir itqal biex tagħraf min qed jgħid is-sewwa u fejn tabilħaqq hu s-sewwa;

[13] Dok "JB1", f'paġ. 172 tal-proċess

Illi t-tieni konsiderazzjoni hi li, minħabba dak li għadu kemm ingħad, meta mietet l-imħarrka ġara li dawk li wirtuha kienu l-istess qraba li kienu mqabdin ma’ xulxin. Ġara, għalhekk, li meta ħut l-attriċi assumew l-atti tal-kawża dwar is-sehem tagħhom mill-wirt tal-imħarrka (li, qabel, kienet wirtet lil oħtha x-xebba, Ġiovanna), ma damu xejn biex ammettew it-talbiet attriċi li saru minn oħthom. L-istess ħaġa għamlet zitha Grace Azzopardi (omm l-attriċi fil-kawża l-oħra). Legalment dan ifisser li l-Qorti ma tistax ma tilqax it-talbiet attriċi safejn dawn ġew ammessi minn uħud mill-imħarrkin. Il-kontestazzjoni tal-imħarrkin l-oħrajn u l-kwestjoni tal-piż tal-prova li riedet twettaq l-attriċi fil-konfront tagħhom huma l-konsiderazzjonijiet li jonqosha tagħmel il-Qorti biex tara jekk it-talbiet attriċi ireġux kontra tagħhom ukoll;

Illi, fil-qofol, l-imħarrkin iqanqlu tliet linji ta’ kontestazzjoni. Dawn huma (i) li dak li setgħet għamlet l-attriċi ma jikkwalifikax bħala serviġi li tagħhom jistħoqqilha l-ħlas ta’ kumpens; (ii) li f’kull każ, minħabba l-grad ta’ qrubija, ma hemmx lok għal kumpens; u (iii) li, fil-każ tal-wirt ta’ Ġiovanna Borġ, li t-talba għall-kumpens laħqet waqgħet minħabba l-għeluq taż-żmien preskrittiv minn mewtha;

Illi l-Qorti sejra tistħarreġ dawn il-kontestazzjonijiet aktar ’l isfel, flimkien mal-apprezzament tal-provi mressqa;

Illi huwa stabilit li l-bażi ta’ azzjoni għal servizzi jew għajnuna mogħtija lil xi persuna trieġi fuq żewġ sisien: jiġifieri, fuq il-kważi-kuntratt u fuq il-preżunzjoni li min jagħti servizz lil ħaddieħor jagħmel hekk bil-fehma li jitħallas ta’ dak li jagħmel[14]. Minbarra dan, ilu żmien twil aċċettat li l-ħlas ta’ serviġi jista’ jkun dovut mhux biss *jure actionis*, jiġifieri meta huwa miftiehem, imma wkoll *officio judicis*, jiġifieri meta miċ-ċirkostanzi jkun jidher sewwa li min ta dak is-servizz ried li jitħallas tiegħu[15] jew kien imwiegħed ħlas għalih. Biex wieħed jasal biex jara jekk persuna kellhiex il-fehma jew l-istennija li titħallas, għandu jitqies il-waqt meta ngħataw tali servizzi, għaliex iċ-

---

[14] Ara, per eżempju, P.A. CS **11.7.1984** fil-kawża fl-ismijiet ***Anthony Cassar vs Lawrence Seychell*** (mhix pubblikata)
[15] P.A. **3.10.1935** fil-kawża fl-ismijiet ***Mifsud vs Briffa noe*** (Kollez. Vol: **XXIX.ii.664**) u P.A.DS **13.2.2001** fil-kawża fl-ismijiet ***George Sciberras et vs Josephine Spiteri et***

ċirkostanzi li jseħħu wara ma jservux biex joħolqu b'lura dritt ta' fehma li ma kinitx l-intenzjoni tal-partijiet li joħolqu[16];

Illi l-allegazzjoni li ma kienx hemm ftehim m'hijiex ta' xkiel għal sejbien ta' responsabbilta' għall-ħlas ta' serviġi. Għalhekk, wieħed irid iqis iċ-ċirkostanzi kollha li fihom ikunu ngħataw is-servizzi biex minnhom wieħed jipprova jsib x'kienet tassew il-fehma kemm ta' min ta s-servizz u, wisq aktar, ta' min lilu jkunu ngħataw[17];

Illi, fuq kollox, il-fatt li jista' jkun hemm rabta ta' qrubija bejn min jagħti u min jirċievi s-servizzi, jista' u ġeneralment ifisser li tali servizzi saru bit-tama tal-ħlas jew kumpens xieraq. F'dan ir-rigward illum il-ġurnata huwa stabilit li kull serviġi, wkoll mogħtijin lill-qraba ta' dak li jkun, jitqiesu li jkunu ngħataw bit-tama ta' kumpens jew ħlas sakemm ma jintweriex bla ebda dubju li dak il-qadi ngħata bla ħsieb ta' kumpens jew ħlas[18];

Illi, allura, huwa naturali li jsegwi minn dan kollu li biex titwaqqa' l-preżunzjoni li serviġi ngħataw bi ħsieb ta' ħlas, jeħtieġ li min jallega li x-xogħol sar b'xejn irid iġib provi tajbin u konvinċenti biżżejjed biex iwaqqagħha[19];

Illi l-fatt li min ta s-servizzi kellu fi ħsiebu xi għamla ta' għarfien ieħor minbarra ħlas dirett (bħal, per eżempju, it-tama li jitħalla bħala werriet jew legatarju jew benefiċjarju b'xi titolu li jkun mill-wirt tal-persuna mgħejjuna) huwa element indikattiv tal-fehma tan-non-gratuwita' tas-servizz mogħti, ukoll jekk dik it-tama jew wegħda li tkun saritlu tisfuma fix-xejn għal raġuni li l-persuna li serviet ma jkollhiex kontroll fuqha[20];

Illi l-Qorti sejra issa tgħaddi biex tqis **dwar jekk huwiex minnu li l-attriċi tat is-servizzi** lill-imħarrka u lil oħtha.

---

[16] P.A. **6.10.1954** fil-kawża fl-ismijiet ***Deidun vs Poggi et*** (Kollez. Vol: **XXXVIII.ii.568**) u App Ċiv. **22.5.1989** fil-kawża fl-ismijiet ***Carmel Delicata et vs Anthony Saliba pro et noe*** (mhix pubblikata)
[17] P.A. PS **28.5.2003** fil-kawża fl-ismijiet ***Anthony Schembri et vs Aldo Busuttil***
[18] Ara, per eżempju, P.A. RCP **25.4. 2002** fil-kawża fl-ismijiet ***Caruana vs Mallia*** (Kollez. Vol: **LXXXVI.iii.174**) u TM **11.12.2003** fil-kawża fl-ismijiet ***Anthony Catania pro et noe vs Maria Aġius***
[19] P.A. JSP **29.2.1996** fil-kawża fl-ismijiet ***Agnes Farruġia et vs Anthony Camilleri et*** (mhix pubblikata)
[20] P.A. PS **28.3.2003** fil-kawża fl-ismijiet ***Francis Borġ vs Carmen Gaffiero et***

Dan huwa każ fejn ix-xhieda mressqa tikkonsisti l-aktar f'dik tal-partijiet u xi qraba immedjati tagħhom. Ma jistax jonqos li, fid-dawl taċ-ċirkostanzi li fiha ngħatat dik ix-xhieda u dwar dak li l-Qorti semmiet aktar qabel dwar ir-retroxena fi ħdan il-familja tal-imħarrka, toħroġ stampa ta' verżjonijiet li ma jaqblux ma' xulxin bejn dak li tgħid l-attriċi u x-xhieda mressqin minnha u dak li jgħidu x-xhieda mressqa mill-imħarrkin. Ingħad f'każ bħal dan li "l-konflitti fil-provi huma ħaġa li l-Qrati jridu minn dejjem ikun lesti għaliha. Il-Qorti għandha teżamina jekk xi waħda miż-żewġ verżjonijiet, fid-dawl tas-soliti kriterji tal-kredibilita' u speċjalment dawk tal-konsistenza u verosimiljanza, għandhiex teskludi lill-oħra, anke fuq il-bilanċ tal-probabbilitajiet u tal-preponderanza tal-provi, għax dawn, f'kawżi ċivili, huma ġeneralment suffiċjenti għall-konvinċiment tal-ġudikant"[21]. Jigi osservat ukoll li huwa prinċipju assodat fil-ġurisprudenza li f'każ ta' żewġ verżjonijiet li ma jaqblux għal kollox ma' xulxin u li jkunu plawsibbli jew possibbli t-tnejn, dan għandu jmur favur il-parti mħarrka bit-tħaddim tal-prinċipju li "*onus probanti incumbit ei qui dicit non ei qui negat*"[22]. Huwa l-attur li jrid jipprova l-fatti minnu premessi u allegati fl-att li bih iressaq il-kawża. Mill-banda l-oħra, madankollu, l-grad ta' prova mistenni fil-kamp ċivili, b'differenza minn kawżi kriminali fejn il-liġi tistenna li l-prova tal-ħtija għandha tirriżulta lil hinn minn kull dubju raġonevoli, huwa biżżejjed li jkun hemm ċertezza morali f'moħħ il-ġudikant. Din ċ-ċertezza morali f'kawżi ċivili hija l-effett tal-bilanċ tal-probabilitajiet;

Illi fil-każ li l-Qorti għandha quddiemha (u kif ukoll meta tqis il-provi li joħorġu mill-kawża l-oħra li kienet qiegħda tinstama' magħha) joħroġ li dar l-imħarrka u oħtha kienet post li fih kienu deħlin u ħerġin il-bosta membri tal-familja, aħwa, neputijijiet u pro-neputijiet. Dan żgur baqa' jsir sakemm damet ħajja omm l-imħarrka li kienet baqgħet bid-drawwa li mill-borma tagħha jiekol kull min ikun id-dar. Din id-drawwa kienet mgħejjuna wkoll mill-fatt li wħud mill-imħarrkin kienu jżommu xi bhejjem fl-għerien li kien hemm mal-bitħa tal-istess post. Minbarra dan, kemm l-imħarrka u kif ukoll uħud mill-istess membri tal-familja kienu għamlu

[21] P.A. MCC **24.11.1966** fil-kawża fl-ismijiet ***Carmelo Farruġia vs Rokku Farruġia***
[22] App.Inf. **22.11.2002** fil-kawża fl-ismijiet *Anthony Camilleri vs Maurice Cauchi et*

żmien jagħtu servizzi ta’ tindif u ħasil ta’ ħwejjeġ lil komunita’ ta’ reliġjużi li kellha l-kunvent tagħha fl-inħawi fil-qrib. Fuq kollox, bosta mill-partijiet f’din il-kawża (kemm l-attriċi u kif ukoll uħud mill-imħarrkin jew min daħal fil-kawża minflokhom) baqgħu jgħixu fi djar tefgħa ta’ ġebla ’l bogħod mid-dar li fiha kienu baqgħu joqogħdu l-imħarrka w oħtha;

Illi, minkejja dan kollu, wieħed m’għandux iwarrab minn quddiem għajnejh li, fi żmien partikolari (wara l-mewt ta’ Marija Borġ, omm l-imħarrka), l-qagħda tal-imħarrka u ta’ oħtha nbidlet. Minħabba tensjonijiet li bdew kulma jmur jinħalqu bejn l-aħwa, saħħet l-imħarrka u saħħet oħtha marru lura. Ċirkostanza medika partikolari li kienet laqtet lill-imħarrka snin qabel jidher li reġgħet għolliet rasha. Dan minbarra kundizzjonijiet oħrajn li wasslu biex oħt l-imħarrka tiddaħħal l-isptar u tibqa’ teħtieġ għajnuna kontinwa wara li ntbagħtet lura d-dar. Din kienet għajnuna li talbuha kemm l-imħarrka u kemm oħtha. Il-fatt li kienu mdaħħla fiż-żmien ma kienx qiegħed jgħinhom u ċerta mġiba tagħhom kienet tnissel tħassib fost qrabathom;

Illi kien f’dan ix-xenarju li l-attriċi tgħid li daħlet biex tibda tagħti s-servizzi tagħha, mhux biss bħala qariba li żżur lil zijietha, imma bħala qariba li mpenjat ruħha biex tindukrahom f’dak li kienu jeħtieġu u wara li wieħed minn zijietha – l-imħarrek Francesco Borġ – kien qalilha li ħutu (jiġifieri l-imħarrka w oħtha) ma kinux aktar ta’ waħedhom u li wliedu ma kenux imħajrin jidħlu għall-intrigu. Għalkemm fl-ewwel xhieda li tat fl-affidavit tagħha l-attriċi qalet li kienet tagħmel kulma jkun meħtieġ mal-imħarrka u ma’ oħtha, hija stqarret ukoll li f’dan kienet imdaħħla wkoll kuġintha – Margaret Grima – li hija l-attriċi fil-kawża l-oħra. Ħareġ ukoll mill-provi aktar ’il quddiem li x-xogħol ewlieni kienet tagħmlu kuġintha u li hija kienet l-aktar marbuta ma’ zijietha biex, meta l-kuġina ttemm ix-xogħol li kienet imqabbda tagħmel u tmur lura biex tieħu ħsieb lill-familja tagħha, l-attriċi kienet tibqa’ fid-dar ma’ zijietha u ddur bihom minn dak il-ħin ’il quddiem u torqod magħhom ukoll. Dan jidher li baqgħet tagħmlu sakemm l-aħħar waħda minnhom kienet baqgħet tgħix fid-dar. Xehdet ukoll li hija kienet titlaq minn fuq il-post tax-xogħol fil-ħin tal-“*break*”

(kienet taħdem ma’ impriża parastatali fir-Rabat stess) u tgħaddi tittawwal lill-imħarrka u lil zitha biex tara jkunx jonqoshom xi ħaġa jew jekk kuġintha kienx ikollha xi tqabbadha. Dan kien xogħol mhux daqstant skabruż bħalma kien ikollha tagħmel kuġintha Margaret, iżda ma kienx nieqes mill-iskumdita’ tiegħu, b’mod partikolari fil-ħinijiet ta’ billejl meta l-imħarrka jew oħtha kienu, lejn l-aħħar żminijiet, bdew juru mġiba mhux ordinarja jekk mhux saħansitra stramba. Minħabba li l-imħarrka semmiet iċ-ċirkostanza tas-safar tal-attriċi, jirriżulta li xi darba jew darbtejn l-attriċi kienet tabilħaqq siefret għal xi jiem fuq btala: iżda f’dak il-każ kien ġara li l-imħarrka w oħtha kienu nġabru ma’ ħut l-attriċi fid-dar tal-familja Gatt fejn uħud minnhom kienu joqogħdu, u l-għajnuna lill-imħarrka w oħtha baqgħet tingħata minn hemm sa bosta xhur wara li l-attriċi kienet reġgħet lura Malta;

Illi, min-naħa tagħhom, l-imħarrkin jgħidu li l-attriċi ma kienet tagħmel xejn għajr toqgħod bilqiegħda fuq sodda titħaddet ma’ zijietha u ma kien hemm xejn aktar li ma kienx isir minnhom ukoll[23]. Huma jgħidu li l-attriċi ma kienet tagħmel xejn partikolari u “taparsi ddur biz-zija”[24], għalkemm jistqarru li kienet torqod fid-dar taz-zijiet b’mod regolari. Fl-istess waqt, jisħqu li z-zijiet baqgħu jistgħu jieħdu ħsieb tagħhom infushom sal-aħħar u f’kulma kienu jeħtieġu u li l-imħarrka kienet bniedma fitta u duttura li ma tħalli ’l ħadd jagħmlilha xejn. Jgħidu li dak tal-attriċi (u ħutha) ma kien xejn għajr indħil u sindikar imħeġġeġ maħsub biex ma jmurx xiħadd iwebbel lill-imħarrka jew lil oħtha li jerħu xi ftit mill-ġid tagħhom lil ħaddieħor. Iqisu lill-attriċi u lil ħutha (u lill-kuġina Grima) bħala “*chaperones*” tal-imħarrka w oħtha. Itennu b’qawwa li d-dar fejn l-attriċi tgħid li kienet tagħti l-għajnuna kienet post ċkejken li ma kienx jitlob xi sforz ta’ barra min hawn biex idduru sewwa u żżommu nadif u li z-zijiet żgur ma kienx ikollhom bżonn min jorqod magħhom. Iressqu ’l quddiem iċ-ċirkostanza li l-għajnuna li l-imħarrka kienet teħtieġ u li kienet tingħatalha kienet issir minn Joyce Borġ u mhux mill-attriċi u li l-imħarrek Carmelo Borġ kien baqa’ jgħinhom f’kulma jeħtieġu ladarba kien ikun fid-dar kuljum;

[23] Xhieda ta’ Emanuela Cauchi 1.7.2008, f’paġġ. 233 u 250 - 1 tal-proċess
[24] Xhieda ta’ Carmen Ċiantar 9.10.2008, f’paġ. 295 tal-proċess

Illi l-Qorti fliet b'reqqa din ix-xhieda kollha u tasal għall-fehma li ma tistax toqgħod fuq il-verżjoni tal-imħarrkin. It-tmaqdir li jirrikorru għalih l-imħarrkin ma jreġix ħdejn ix-xhieda li taw meta tressqu fil-kontro-eżami. Hemm għarfien ukoll tal-preżenza tal-attriċi fil-ħajja tal-imħarrka u ta' oħtha (ukoll jekk din il-preżenza jpinġuha bħala kontroll soffokanti li ma jħallilhomx wisgħa biex jistgħu jitkellmu bil-kwiet ma' zijiethom jew li saħansitra twerwer lill-istess imħarrka w oħtha). Hemm stqarrija li l-imħarrka ddaħħlet id-dar tax-xjuħ għaliex min kien jgħinha u "kienu qegħdin jieħdu ħsiebha"[25] – l-attriċi u kuġintha Margaret Grima – ma laħaqx it-tir tiegħu li jwebbel lill-imħarrka li tagħmel it-testment favurih u għalhekk waqaf milli jkompli jagħti l-għajnuna. Fil-fehma tal-Qorti, din ix-xhieda turi żewġ rejaltajiet li l-imħarrkin jidher li jaċċettaw: l-ewwel waħda hija li tabilħaqq l-attriċi (u kuġintha) kienu meqjusa bħala l-persuni, minn fost il-qraba kollha, li kienu qegħdin iduru bl-imħarrka u b'oħtha; it-tieni waħda hi li dan kienu qegħdin jagħmluh bil-ħsieb li jingħataw kumpens;

Illi l-Qorti tista' tibqa' sejra fit-tul tislet minn hawn u minn hemm fost ix-xhieda mressqa, iżda jidhrilha li l-fehma tagħha tista' tissawwar fuq dak li ngħad s'issa. Issemmi biss ix-xhieda tal-unika persuna li ma kenitx membru tal-familja. Dan ix-xhud – it-tabib Misael Cassar – kien it-tabib kuranti tal-imħarrka, u bniedem li fix-xhieda tiegħu kien diskret daqskemm skjett[26]. Kien hu li qal li, kull meta kien iżur lill-imħarrka u lil oħtha, kien jilmaħ lill-attriċi (u lil kuġintha, li lilha jagħti struzzjonijiet dwar l-għoti tal-mediċini lill-imħarrka u lil oħtha, u li l-attriċi kienet teżegwihom ukoll);

Illi l-Qorti ma tistax taċċetta l-argument imressaq mill-imħarrek Franċesco Borġ fis-sottomissjonijiet tal-għeluq tiegħu fis-sens li dak li għamlet l-attriċi ma kien xejn aktar minn kontinwazzjoni tas-solidarjeta' li ommha kienet turi ma' ħutha (l-imħarrka w oħtha) sa minn dejjem. Lanqas ma tiswa s-sottomissjoni li l-attriċi għażlet li tagħmel dan minn rajha u setgħet ma ntrigatx. Filwaqt li dawn l-

[25] Xhieda ta' Carmen Ċiantar 9.10.2008, f'paġ. 280 tal-proċess
[26] Xhieda tiegħu 14.4.2005, f'paġġ. 87 – 8 tal-atti tal-kawża 365/98JRM

argumenti jidher li jittradixxu l-allegazzjoni li bejn omm l-attriċi u l-imħarrka w oħtha kien hemm relazzjoni bierda jew ta' taqbid kontinwu, xejn ma jnaqqsu mill-fatt li l-għajnuna li l-attriċi tat lill-imħarrka u lil oħtha kienet ħidma li ntalbet u ntlaqgħet mill-istess persuni li saret magħhom tant li meta l-attriċi kienet tiddawwar xi ftit ma tmur id-dar tal-imħarrka, kienet issib lil din u lil oħtha inkwetati u beżgħana li sejri jitħallew waħedhom. Dan, fil-fehma tal-Qorti, jixhed ċerta dipendenza fuq l-attriċi li l-imħarrka w oħtha kienu daħħlu fil-kors tal-ħajja tagħhom fl-aħħar żminijiet. B'żieda ma' dan, il-fatt li s-serviġi jinbnew fuq il-kważi-kuntratt, l-element tal-volontarjeta' f'min jagħti s-servizz ma jċaħħdux mill-jedd li jistenna l-effetti tar-rabta li tinħalaq mal-parti mgħejjuna[27]. Minbarra dan, u għar-raġunijiet li ssemmew qabel, kienet għajnuna li titlob impenn fuq medda ta' żmien li tmur lil hinn mis-solidarjeta' li kienu juru qraba oħrajn (fosthom l-imħarrkin) u li kieku saret minn barranin imqabbdin apposta kienet tinvolvi nefqiet u ħlasijiet mhux żgħar. Fuq kollox, kif irriżulta wkoll, kienet għajnuna li saret bit-tama li jingħata kumpens;

Illi minn dawn il-provi joħroġ fi grad tajjeb biżżejjed biex il-Qorti tista' tasal għall-fehma li l-attriċi tassew tat servizzi lill-imħarrka Vinċenza Borġ u lil oħtha Ġiovanna u kif ukoll li dak il-qadi li wettqet kien jinvolvi sens ta' sagrifiċċju, impenn u wkoll ċaħda. Dawn is-serviġi mwettqa fuq medda ta' żmien kienu ta' fejda u ġid għall-istess imħarrka w oħtha u li l-istess kienu aċċettawhom u kienu jagħrfu li ngħatawlhom. L-attriċi għamlet dan bil-ħsieb li tingħata kumpens. Il-Qorti sejra tqis dawn iċ-ċirkostanzi kollha, għalkemm tqis li dawn is-servizzi ma kinux tad-daqs u rabta bħal dawk li kienet tagħti l-kuġina tal-attriċi, Margaret Grima;

Illi għalhekk, il-Qorti sejra tilqa' l-ewwel talba attriċi billi ssib li tirriżulta ippruvata kif imiss;

Illi f'dan il-waqt il-Qorti jidhrilha li għandha tistħarreġ il-kwestjoni ta' **liema huwa ż-żmien rilevanti li jmissu**

[27] Art. 1012 tal-Kap 16

jitqies biex jitkejjel il-kumpens dovut lill-attriċi qabel ma tgħaddi għal-likwidazzjoni tal-kumpens dovut lilha. F'dan il-każ, sejra tqis ukoll is-siwi tat-**tieni eċċezzjoni** tal-imħarrka li trid li l-Qorti tillimita ż-żmien fir-rigward ta' Ġiovanna Borġ għall-aħħar ħames snin qabel mietet u, f'kull każ, sakemm infetħet il-kawża; filwaqt li dwar l-imħarrka, saż-żmien li daħlet tgħix fid-dar għax-xjuħ;

Illi l-imħarrka ssejjes din l-eċċezzjoni tagħha fuq dak li jipprovdi l-artikolu 2156(f) tal-Kodiċi Ċivili. Dan huwa l-artikolu tal-liġi li sa minn ħafna żmien ilu l-Qrati tagħna sabu li jistabilixxi ż-żmien preskrittiv għal talbiet dwar ħlas ta' serviġi mwettqa[28];

Illi f'materja ta' talbiet għal kumpens ta' għoti ta' serviġi r-regola hi li ż-żmien preskrittiv huwa ta' ħames snin[29]. Dan jgħodd ukoll minkejja li s-serviġi jkunu baqgħu jingħataw tul medda ta' żmien[30]. Iżda dik il-preskrizzjoni tinkiser b'kull mod magħruf mil-liġi bħala raġuni li twaqqaf iż-żmien tal-preskrizzjoni (kemm jekk b'att ġudizzjarju u kif ukoll bl-għarfien tal-obbligazzjoni min-naħa tal-persuna mgħejjuna[31]). Madankollu wieħed irid jiddistingwi bejn l-għarfien bħala stqarrija espressa tal-obbligazzjoni, mill-fatt tal-aċċettazzjoni tas-servizz mogħti lilu;

Illi jekk min irċieva s-servizzi kien għaraf dan il-fatt f'xi att pubbliku, ma jistax iqanqal il-preskrizzjoni tal-pretensjoni għall-ħlas magħmula minn min ikun ta s-servizzi. Sakemm dak l-att ma jitħassarx b'ieħor, iż-żmien tal-preskrizzjoni jkun wieqaf. B'mod partikolari, jekk f'testment jitħalla legat ta' ħlas lil xiħadd għal servizzi mogħtija lit-testatur, dak il-legat għandu s-saħħa ta' dikjarazzjoni affermattiva ta' stqarrija ta' kumpens[32]. L-għarfien mhux bilfors iseħħ b'kitba f'dan is-sens, iżda jista' jsir bil-fomm[33], għalkemm il-prova ta' dan trid tkun aktar

---

28 App. Ċiv. **23.1.1959** fil-kawża fl-ismijiet ***Portelli vs Galea*** (Kollez. Vol: **XLII.i.66**); App. Ċiv. **8.1.1960** fil-kawża fl-ismijiet ***Fenech et vs Beżżina*** (Kollez. Vol: **XLIV.i.1**) u P.A. JSP **21.2.1994** fil-kawża fl-ismijiet ***M. Theresa Cordina et vs Salvatore Abdilla*** (mhix pubblikata) fost l-oħrajn

29 App. Ċiv. **4.6.1948** fil-kawża fl-ismijiet ***Caruana vs Scicluna et*** (Kollez. Vol: **XXXIII.i.285**)

30 Art. 2151(1) tal-Kap 16

31 Ara, per eżempju, P.A. **22.5.1946** fil-kawża fl-ismijiet ***Xuereb vs Sacco et noe*** (Kollez. Vol: **XXXII.ii.342**)

32 P.A. DS **2.10.2002** fil-kawża fl-ismijiet ***Catherine Coleiro vs Francesca Saveria Balzan et*** (mhix pubblikata)

33 App. Ċiv. **16.9.1994** fil-kawża fl-ismijiet ***Vella et vs Borġ noe et*** (Kollez. Vol: **LXXVIII.ii.260**), P.A. **6.10.1997** fil-kawża fl-ismijiet ***Formosa et vs Gauċi et*** (Kollez. Vol: **LXXXI.iii.217**) fost bosta oħrajn

qawwija u ċara minn sempliċi riferenza għal xi diskors ġeneriku jew impliċitu[34];

Illi madankollu f'dan ir-rigward il-fatt waħdu li l-persuna debitriċi tal-obbligazzjoni tkun baqgħet taċċetta l-qadi li jkun sar magħha mhux dejjem jissarraf fl-għarfien tal-obbligazzjoni tagħha lejn min ikun qiegħed jaqdiha. Kemm hu hekk qamet matul is-snin il-kwestjoni jekk kemm-il darba dik l-aċċettazzjoni twaqqax il-preskrizzjoni dwar serviġi li jkunu ngħataw fi żmien ta' qabel[35]. Jidher li x-xejra preponderanti tad-deċiżjonijiet f'dan ir-rigward hi fis-sens li dik l-aċċettazzjoni ma żżommx ħajja l-pretensjonijiet ta' kumpens dwar serviġi li jkunu saru fi żmien aktar qabel minn ħames snin. Għalhekk, f'dak il-każ, iż-żmien li jrid jitqies għall-ħlas tal-kumpens irid ikun l-aħħar ħames snin qabel ma dak il-qadi jkun intemm[36]. Meta l-persuna li magħha saru s-serviġi tkun hekk baqgħet tingħata s-serviġi sa ma mietet, dak iż-żmien jitkejjel minn ħames snin qabel il-mewt tagħha[37];

Illi mix-xhieda li tinsab fl-atti, l-Qorti ssib li filwaqt li wħud mill-imħarrkin li daħlu fil-kawża minflok l-imħarrka jammettu li din kienet tgħid magħhom li l-attriċi jistħoqqilha titħallas, l-imħarrka (u dawk l-oħrajn li ma jaqblux mal-attriċi) jiċħdu dan. Hemm xhieda li turi li l-imħarrka kienet tħallas lill-attriċi matul iż-żmien u wkoll li "tatha xi affarijiet fil-Milied bi ħlas"[38]. Jekk dan huwa minnu, jista' jitfa' dawl fuq il-fatt li l-imħarrka kienet tqis ruħha marbuta li tħallas lill-attriċi ta' dak li sar magħha. Imma l-kwestjoni li tqum hija jekk dan kollu jsarrafx fi stqarrija tal-għarfien tad-dejn min-naħa ta' min kien mgħejjun tajba biżżejjed biex tikser il-preskrizzjoni li kienet bdiet miexja[39]. Il-Qorti hija tal-fehma li minħabba l-kontestazzjoni formali mressqa mill-imħarrka (l-persuna nnifisha li kienet mgħejjuna mill-attriċi), ma jistax jingħad li kien hemm rinunzja taż-żmien preskrittiv min-naħa tal-imħarrka u li, għalhekk, iż-żmien li

[34] Ara P.A. LFS **17.3.2010** fil-kawża fl-ismijiet ***Maria Lourdes Brincat vs Giuseppe Brincat et*** (mhix appellata)
[35] P.A. **17.1.1955** fil-kawża fl-ismijiet ***Paċe et vs Aġius noe*** (Kollez. Vol: **XXXIX.ii.515**)
[36] Maġ (Għ) AE **26.9.2007** fil-kawża fl-ismijiet ***Ġiovanna Ħili vs Emanuel Cardona et*** (mhix appellata)
[37] App. Ċiv. **1.4.2005** fil-kawża fl-ismijiet ***Ġeorge Sciberras et vs Josephine mart Leonard Spiteri et***
[38] Xhieda ta' Joyce Borġ 19.2.2009, f'paġ. 366 tal-proċess
[39] Ara art. 2133 tal-kap 16

jrid jitqies mill-Qorti hu tal-aħħar ħames snin qabel l-24 ta' Settembru, 1997 (jum meta l-attriċi interpellatha bl-ittra uffiċjali);

Illi fid-dawl ta' dawn il-konsiderazzjonjiet, il-Qorti ssib li din l- eċċezzjoni tal-imħarrkin għandha titqies tajba f'dan ir-rigward u dwar it-talba attriċi għall-ħlas tal-kumpens għandu jittieħed qies biss taż-żmien ta' ħames snin qabel intbagħat dak l-att ġudizzjarju. Fil-każ ta' Ġiovanna Borġ, minħabba li din mietet f'Ġunju tal-1997, il-kejl irid ikun taż-żmien bejn Settembru tal-1992 sa Ġunju tal-1997 (jiġifieri mitejn u sebgħa u erbgħin (247) ġimgħa). Minħabba li s-serviġi ewlenija mwettqa mill-attriċi kienet dik li torqod fid-dar ma' zijietha, l-Qorti ssib li dan ifisser li hekk kif l-imħarrka daħlet tgħix fid-dar għax-xjuħ, dak is-servizz waqaf, u għalhekk sejra tikkalkula wkoll l-istess żmien bħal fil-każ ta' Giovanna, u jiġifieri mitejn u sebgħa u erbgħin (247) ġimgħa;

Illi għal dak li jirrigwarda **l-likwidazzjoni tal-kumpens dovut lill-atturi**, tajjeb li jingħad li fost il-kriterji magħrufa[40] li xieraq jitqiesu meta wieħed jiġi biex ikejjel il-kumpens dovut, wieħed isib (i) il-frekwenza u x-xorta tas-serviġi mogħtija, (ii) il-mezzi tal-persuna mgħejjuna, (iii) il-grad ta' qrubija bejn min jaqdi u l-persuna mgħejjuna, (iv) il-kedda u t-tbatija involuti biex jingħataw is-serviġi li dwarhom jintalab kumpens, (v) l-grad ta' ħila jew speċjalizżazzjoni meħtieġa biex jingħataw tali serviġi, (vi) jekk xi qadi jidħolx għalih kulħadd jew jekk iġibx stmerrija f'min jintalab jagħmlu minħabba li jkun "*di bassa lega*", (vii) jekk mal-għoti tas-serviġi l-persuna tkunx ukoll daħlet fi spejjeż jew infieq minn butha, u (viii) jekk il-persuna moqdija tkunx fi stat ta' saħħa mwiegħer jew dgħufija;

Illi dwar il-frekwenza u x-xorta tax-xogħol mogħti mill-attriċi, jirriżulta mill-atti li dawn kienu konsistenti u ta' impenn mhux traskurabbli. Dwar dan, il-Qorti diġa' tat il-konsiderazzjonijiet tagħha waqt li kienet qiegħda tqis l-ewwel talba attriċi minbarra li sabet li, mqabblin mas-

[40] P.A. GV **31.5.2002** fil-kawża fl-ismijiet ***Annunziata Brincat vs Joseph Aquilina noe*** fost bosta oħrajn

serviġi li kienet tagħmel kuġintha Margaret Grima, dawn ma kenux ta' impenn daqstant qawwi bħal ta' kuġintha;

Illi dwar il-ġid ta' l-imħarrka w oħtha, l-provi mressqa jikkonsistu fid-dikjarazzjoni "*causa mortis*" li saret wara l-mewt ta' Ġiovanna Borġ[41] li minnu jirriżulta l-valur indikat tal-art li kellha sehem minnha (nofs indiviż), il-kontijiet bankarji f'isem l-imħarrka[42], u kif ukoll id-dikjarazzjoni "*causa mortis*"[43] li saret f'Ottubru tal-2006 xi ġimgħat wara l-mewt tal-imħarrka;

Illi l-attriċi ma ressqet l-ebda sottomissjoni dwar il-pretensjoni tagħha tal-kumpens. Jidher li ħalliet f'idejn il-Qorti. Min-naħa tiegħu l-imħarrek Francesco Borġ ressaq l-argument[44] li l-attriċi hija xebba u li l-irqad tagħha ma' zijietha ma kien itellifha mill-ebda dħul mill-impieg tagħha jew mill-ebda rabta fil-ħajja tagħha. Jekk dawn huma tabilħaqq kriterji siewja, l-Qorti sejra tqishom. Meta mqabbla mal-likwidazzjoni li għamlet fil-każ tal-attriċi fil-kawża l-oħra, l-Qorti jidhrilha li kumpens xieraq lill-attriċi jkun ta' ħames euro (€ 5) kuljum;

Illi bi tħaddim ta' dan il-kejl u wara li qieset il-fatturi kollha fuq imsemmija fid-dawl tal-provi mressqa, l-Qorti qiegħda tistabilixxi kumpens li jrid jitħallas lill-attriċi fir-rigward tal-imħarrka u kif ukoll tal-mejta Ġiovanna Borġ fis-somma ta' tmint elef sitt mija u ħamsa u erbgħin euro (€ 8,645)[45];

Illi ladarba l-attriċi hija waħda mill-werrieta tal-persuna li magħha saru s-serviġi, trid terfa' s-sehem tagħha mill-ammont ta' kumpens hawn fuq likwidat. Huwa aċċettat li l-kreditu maħluq bil-kumpens għal serviġi mogħtija lil persuna li tkun mietet qabel ma jkun tħallas dak il-kumpens, huwa dejn li jgħabbi l-wirt ta' dik il-persuna u mhux lill-werrieta personalment[46]. Kemm hu hekk, meta l-persuna li tkun tat is-serviġi hija wkoll werrieta tal-persuna mgħejjuna, dan huwa wieħed mill-konsiderazzjonijiet dwar

---

[41] Dok f'paġ. 142 tal-proċess
[42] Dokti "AG" u "AG1", f'paġġ. 94 sa 109 tal-proċess
[43] Dok "PF2", f'paġġ. 134 – 140 tal-Atti tal-Kawża 460/98JRM
[44] Nota ta' Sottomissjonijiet f'paġ. 484 tal-proċess
[45] €5 x 7 x 247 = € 8,645
[46] P.A. JZM **30.3.2010** fil-kawża fl-ismijiet ***Maria Pulis et vs Anthony Lia et*** (mhix appellata)

qrubija li l-Qorti trid tagħmel hi u tillikwida l-kumpens mistħoqq[47];

Illi dan ifisser li, mill-ammonti ta’ kumpens likwidat lill-attriċi aktar ’il fuq, hija trid terfa’ sehemha wkoll minn dak id-“dejn” li hija wirtet. L-attriċi hija waħda minn erbatax-il (14) aħwa wlied Maria Gatt li, mill-wirt tal-imħarrka u ta’ oħtha miġburin flimkien, kellha sehem ta’ kwint ($^{1}/_{5}$) mhux maqsum. Dan ifisser li l-attriċi trid terfa’ sehem minn sebgħin ($^{1}/_{70}$) mis-somma lilha likwidata. Dan iġib li l-kumpens dovut lill-attriċi huwa ta’ tmint elef ħames mija u wieħed u għoxrin euro u ħamsin ċenteżmi (€ 8,521.50)[48];

Għal dawn ir-raġunijiet il-Qorti qiegħda taqta’ u tiddeċiedi l-kawża billi:

Tilqa’ l-ewwel talba attriċi u ssib li l-attriċi wettqet serviġi lill-imħarrka Vinċenza Borġ u lil oħtha Giovanna Borġ li kienu ta’ ġid għalihom u li dwarhom l-istess attriċi jistħoqqilha l-għoti ta’ kumpens;

Tilqa’ t-tieni eċċezzjoni tal-imħarrka limitatament għall-kejl taż-żmien li jrid jitqies dwar il-kumpens dovut u ssib li l-azzjoni attriċi hija milquta bil-preskrizzjoni tal-ħames snin skond l-artikolu 2156(f) tal-Kodiċi Ċivili, iżda tiċħad l-istess eċċezzjoni dwar il-bqija;

Tilqa’ t-tieni talba attriċi u tillikwida l-kumpens dovut lill-attriċi għas-serviġi li hija wettqet ma’ zijietha Vinċenza u Ġiovanna aħwa Borġ fis-somma ta’ tmint elef ħames mija u wieħed u għoxrin euro u ħamsin ċenteżmi (€ 8,521.50) ;

Tilqa’ t-tielet talba u tikkundanna lill-imħarrkin werrieta, jħallsu lill-attriċi s-somma ta’ tmint elef ħames mija u wieħed u għoxrin euro u ħamsin ċenteżmi (€ 8,521.50) hekk likwidata u dan kull wieħed skond il-kwota rispettiva tiegħu, bl-imgħax legali fuq l-imsemmija somma b’seħħ mil-lum sal-jum tal-ħlas effettiv;

---

[47] P.A. RCP **30.11.2010** fil-kawża fl-ismijiet ***Katerina Caruana vs Ġużeppa Caruana et*** (mhix appellata)

[48] €8,645 - € 123.50 = € 8,521..50

Tordna li l-imħarrkin iħallsu **l-ispejjeż tal-kawża.**

< Sentenza Finali >

---------------------------------TMIEM---------------------------------